

EDUCAȚIE PRO-MEȘTEȘUGURI LA MUZEUL ASTRA. OLIMPIADA „MEȘTEȘUGURI ARTISTICE TRADIȚIONALE”

*muzeograf Complexul Național Muzeu
ASTRA Sibiu / Muzeul Civilizației
Trășănești ASTRA
e-mail: elena.gavan@muzeulastra.com

Elena GĂVAN*

Abstract: Within the framework of the programme established for the revival of our traditions, especially of the folk artistic creation, by promoting traditional handicrafts as part of school extracurricular activities, the "Traditional artistic handicrafts" Contest has an important place. Since 1992, the ASTRA Museum has organised "The Romanian Artisan Children`s Fair", as an extension of the "Romanian Artisans Fair", that has been yearly organised since 1983. As a result of our efforts, the Ministry of Education has agreed to include this contest among the other national contests for children.

Aim: to make the school pupils aware of the overlasting value of the Romanian Folk Art, Culture and Civilization, to develop the children`s gifts and skills in the field of a certain handicraft, to offer them real opportunities of working.

Participants: children between 6-18 years old, experienced in the secrets of the traditional crafts, dressed in specific folk costumes from their villages.

Types of creation: weaving, pottery, wood carving, bone and metal processing, icons on glass and on wood, egg painting, mask manufacturing, vegetal fibers weaving and others.

The works for the contest must follow the local tradition while mirroring, at the same time, their talent and their own power of creation.

In order to promote and popularize on a national and international level the most skillful little artisans, the ASTRA Museum will do its best to organize the handicraft`s fair and exhibitions.

Keywords: handicraft, skill, observation, learning, exposition, demonstration, interactivity, interculturalism, contest.

Motto: A instrui – și mai ales a educa – înseamnă a integra pe copil în neamul din care face parte. Simion Mehedinți, 1902

Punerea în valoare a patrimoniului muzeal în scopul cunoașterii, educării și recreerii este definită prin lege¹ ca fiind una dintre cele trei funcții ale muzeului. Diferența între ce a fost și ce este decurge astăzi din nevoia schimbării percepției generale că muzeul este doar un loc educativ, recreativ, el este mult mai mult decât atât, este un loc de învățare care răspunde nevoilor și intereselor vizitatorilor, în mod particular și al societății, în mod general.

Complexul Național Muzeal ASTRA² desfășoară pe lângă activitățile de cercetare, protecție și valorificare științifică a patrimoniului etnologic, de promovare a fenomenelor culturale tradiționale (materiale și imateriale), de conservare și restaurare a bunurilor culturale care aparțin patrimoniului cultural național și o intensă muncă de educație pro-patrimoniu, de salvagardare a meșteșugurilor tradiționale, punând accent în primul rând pe educarea prin învățare a generației tinere. Astfel, Muzeul ASTRA investește în programe menite să îmbunătățească viața culturală a comunității și să încurajeze oamenii/ tinerii să transforme tradiția într-o parte activă a vieții lor cotidiene.

În anul 1984, Muzeul ASTRA organiza *Târgul creatorilor populari din România*³. De la prima ediție proiectul a indicat existența a numeroși tineri cu abilități și dorință de învățare a diverselor meșteșuguri tradiționale, practicate încă în familie.

Stimulat de prezența tot mai numeroasă a acestor tineri în timpul târgului, în anul 1992 Muzeul ASTRA organiza, în premieră națională, *Târgul copiilor meșteșugari din România*, dedicat celor mai mici meșteri. Se realiza astfel un prim pas în demersul promovării meșteșugurilor artistice tradiționale în rândul tinerei generații. Însă pentru atingerea scopului propus era nevoie de implicarea instituțiilor și autorităților școlare. În urma demersurilor întreprinse de muzeu în colaborare cu Inspectoratul Școlar Județean Sibiu, în 1996 Ministerul Educației aproba cuprinderea târgului în calendarul activităților extrașcolare și transformarea lui în Olimpiadă.

Olimpiada „Meșteșuguri artistice tradiționale”⁴ este și astăzi organizată în parteneriat cu Inspectoratul Școlar al Județului Sibiu și se adresează copiilor cu vârste cuprinse între 6 și 18 ani, care se manifestă, prin instrucția și educația primite în familie sau la școală, ca adevărați creatori de artă populară, cunoscători ai secretelor meșteșugului tradițional din satul de origine⁵.

Competiția este concepută și aplicată asemenea unui concurs național, cu două faze de organizare, județeană și națională, și urmărește:

- promovarea valorilor autentice de artă populară la categoriile de vârstă școlară;

¹A se vedea Legea Muzeelor și a Colecțiilor Publice nr. 311 din 2003, capitol I, articol 4, pct. C

²În continuare vom folosi denumirea de Muzeul ASTRA

³Prima manifestare de acest gen organizată de un muzeu din România

Fig. 1. Diploma European Union Prize for Cultural Heritage / Europa Nostra Awards 2017

⁴Proiect cofinanțat în anii 2011, 2012, 2014, 2016 și 2017 de către Administrația Fondului Cultural Național

⁵Regulamentul Olimpiadei a fost elaborat de Muzeul ASTRA în colaborare cu Inspectoratul Școlar Județean Sibiu în anul 1996

Fig. 2. Fotografie de grup, OMAT 2017

- **revitalizarea meșteșugurilor tradiționale;**
- **educarea celor mai diverse categorii de public în spiritul respingerii kitsch-ului;**
- **întărirea sentimentului identității cultural-naționale a generațiilor tinere;**
- **stimularea integrării tinerilor creatori în cultura europeană/extraeuropeană prin contacte directe cu colegii din țările europene/extraeuropene.**

Faza județeană se organizează la nivelul fiecărui județ în parte, fiind coordonată de către *Inspectoratul Școlar* local. Regulamentul stipulează participarea unui număr limitat/nelimitat de elevi pentru unul din meșteșugurile tradiționale: olărit, împletit, țesut, cusut, croșetat, brodat, brodat cu mărgelile, confecționat podoabe, cojocărit, culeărit, confecționat opinci, confecționat măști, prelucrare artistică a lemnului, sculptură lemn, confecționat mobilier, pictat mobilier, prelucrare sau decorare a metalului, osului sau cornului, confecționat instrumente muzicale, pictat icoane pe lemn, sticlă sau piatră, pictură naivă, icoane de vatră, metaloplastie, încondeiat ouă, potcovit ouă, împletit fibre vegetale. Lucrările prezentate pentru concurs trebuie să respecte tradiția locală a genului practicat, dar, în același timp, să lase loc exprimării talentului și creației proprii participantului.

Faza națională se desfășoară în cadrul feeric al *Muzeului Civilizației Populare Tradiționale ASTRA*⁶. An de an, micii meșteșugari transformă gospodăriile Muzeului în aer liber din simple unități muzeale în ateliere de creație. Pentru atingerea obiectivelor propuse în ultimii ani, concursul s-a desfășurat concomitent în două locații: Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului și centrul orașului Sibiu la Casa Artelor⁷.

La faza națională participă elevii care au obținut premiul I la fazele județene organizate în prealabil în țară, conform unei fișe de înscriere aprobată de către Inspectoratul Școlar al fiecărui județ în parte. Concursul constă în confecționarea unor obiecte de către micii meșteri în timpul competiției⁸. De asemenea, concurentul trebuie să demonstreze juriului că posedă cunoștințe temeinice legate de practicarea meșteșugului ales, că stăpânește tehnicile de lucru privind confecționarea, modelarea și decorarea artistică a produselor, conform tradiției.

În ceea ce privește meșteșugurile practicate, acestea reprezintă toate domeniile creației tradiționale menționate mai sus.

Regulamentul Olimpiadei prevede, imperativ, obligativitatea participării fiecărui elev olimpic în portul popular autentic, specific satului/zonelor de origine.

Jurizarea este asigurată de către o comisie constituită din specialiști - teoreticieni și reprezentanți ai Ministerului Educației, coordonată de un expert în patrimoniu imaterial. Criteriile de evaluare sunt: tehnica de lucru

⁶Muzeul în aer liber din Dumbrava Sibiului

⁷Piața Mică, nr. 21

⁸Concursul se întinde pe o perioadă de 5/6 zile

Fig. 3. Alexandru Voloșen, Râul, Republica Moldova. OMAT 2017

Fig. 4. Andreea Maria Chiver, Iulia Busecan, Cristian Cadar, județul Maramureș. OMAT 2017

Fig. 5. Workshop confecționatalebrjes.
Artiști Mexic. OMAI 2017

(materiale, unelte folosite), respectarea tradiției, cunoștințe teoretice (referitoare la tema, istoricul, denumirea și ornamentica obiectului realizat în concurs și a meșteșugului practicat), complexitatea obiectului (gradul de dificultate al piesei alese, modelul de inspirație, complexitatea realizării ornamentelor), autenticitatea și cunoașterea costumului popular specific zonei de proveniență, prezentarea generală a standului.

De 22 de ani *Olimpiada* este o experiență unică⁹. Timp de o săptămână, concurenții comunică ceea ce știu și se prezintă prin ceea ce fac. Prin fiecare gest, prin fiecare obiect săvârșit, copiii ne pun în fața realității supraviețuirii culturii și artei populare, făcându-ne pe noi, ceilalți, să regăsim, pentru o clipă, satul de altădată al copilăriei. Pentru aceasta, privitorul trebuie să reflecteze, pomind de la lucrurile gata confecționate, expuse pe panourile cu tentă expozițională și continuând cu procesul creației, ce se desfășoară sub privirile lor.

Spectacolul este interactiv, micii meșteșugari se transformă în mari instructori pentru vizitatorii de orice vârstă, domici să își exerseze îndemânarea în cadrul atelierelor de țesut, olărit, sculptură lemn, pictat icoane etc. S-a observat de-a lungul timpului că publicul nu depășește întotdeauna stadiul de simplu observator al mâinilor dibace care făuresc, cu trudă și pasiune, o trăistuță, încondeiază unui ou, sculpează o lingură în lemn de brad, împletesc un zgârdan sau pictează o icoană, însă atunci când timiditatea lasă loc pasiunii și dorinței de a învăța, vizitatorii devin atât de pasionați, încât, în anii viitori, au devenit ei înșiși olimpici.

⁹ms., Arhiva Muzeului ASTRA, D II b, D III;
Elena Găvan, *Caiet de amintiri. Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”*, Editura „ASTRA Museum”, Sibiu, 2010

Fig. 6. Ilie Paul Ursache, Vlădeni, județul Botoșani. OMAT 2017

La ediția de anul¹⁰ acesta, pentru a provoca și mai mult vizitorii să participe activ alături de micii meșteri au fost organizate: workshop-uri de țesut la gherghef, olărit, împletit cosițe, confecționat *alebrijes*, de tăiere a hârtiei și de caligrafie chinezoască susținute de meșteri populari români, artiști și invitați străini; vizite ghidate în expoziții; proiecții de filme documentare în scopul cunoașterii culturii bulgare și mexicane¹¹; ateliere de bucătărie mexicană; un spectacol de teatru interactiv *Capra cu trei iezi* susținut de actorii de la Teatrul Mic Sibiu. Dovadă că eforturile noastre au avut un real succes stă numărul mare de vizitatori (18.522 persoane) înregistrat.

Considerăm că în cei 26 de ani care au trecut, proiectul Olimpiadei a reușit să se impună în sfera manifestărilor cultural-naționale și să creeze reale posibilități de promovare a valorilor autentice de artă populară la toate categoriile de public, să formeze - în special pentru copii - un cadru real de percepere a fenomenului etnografic¹². De-a lungul timpului am constatat o schimbare de percepție și de atitudine a zonelor urbane îndeosebi¹³: dacă în perioada anilor 1992-1996 era mai mare deschiderea și prezența zonelor rurale¹⁴, după 1996, centrele urbane devin tot mai interesate, acest lucru implicând prezența, în număr tot mai mare, a structurilor școlare, de la cluburi ale elevilor până la școli generale și colegii naționale.

¹⁰Ediția a XXII-a s-a desfășurat în perioada 25 – 31 iulie 2017

¹¹Republica Bulgaria și Mexicul fiind două din țările participante la Olimpiadă din afara granițelor țării

¹²ms., Arhiva Muzeului ASTRA, D III, nr. 1-4; D II b, nr. 5-18

¹³Determinată în mod cert de implicarea Inspectoratelor Școlare

¹⁴Regulamentul de participare la *Târgul copiilor meșteșugari* se adresa în mod direct zonelor rurale. ms., Arhiva Muzeului ASTRA, D III, nr. 1

Acest fapt a dus și la modificarea continuă a reprezentării diverselor meșteșuguri tradiționale din cadrul concursului. Spre exemplu, ediția din acest an a înregistrat, asemeni edițiilor anterioare, meșteșugul icoanelor pictate pe sticlă ca fiind cel mai bine reprezentat, din punct de vedere cantitativ (39 concurenți), urmat de prelucrarea artistică a lemnului (18 elevi) și încondeiat ouă (11 concurenți). La restul secțiunilor s-au înscris între 6 și 9 elevi. Dintre secțiunile de tradiție în competiție, precum țesut sau olărit, care aveau în trecut printre cei mai mulți participanți, la ediția din 2017 se află printre acelea cu cei cu mai puțini concurenți: olărit (2 elevi), țesut la război orizontal (2 elevi), broderie pe piele (1 elev), dantelă cu ciocănele (1 elev), incizie lemn (1 elev), turnat metal/legarea lemnului în cositor (2 elevi), prelucrarea cornului (1 elev), metaloplastie (2 elevi) etc.

Explicația acestor schimbări constă în faptul că unele meșteșuguri, cu orientare spre artă, par să fie mult mai ușor de transmis în mediul urban, de exemplu, am putea spune că predarea și practicarea picturii icoanelor pe sticlă a devenit un fel de *modă* în cadrul școlilor/colegiilor orășenești.

Pe de altă parte, meșteșuguri de tradiție, precum: țesutul la război orizontal, olăritul, broderia pe piele, cojocăritul etc., practicate în trecut îndeosebi în mediul rural și la nivel de gospodărie, pierd din ce în ce mai mult sub aspectul cantitativ al reprezentării în cadrul concursului datorită, în primul rând, lipsei unuia dintre poli (membru familie practicant sau cunoscător/profesor/instructor sau elev/învățăcel) și în al doilea rând din

Fig. 7. Elevi Liceul Aprilov, Gabrovo, Republica Bulgaria, OMAT 2017

cauza problemelor de ordin economico-social și lipsei de sprijin din cadrul cluburilor/palatelor copiilor. Cu toate acestea, ediție de ediție, *micii meșteșugari* au făcut dovada unor calități artistice și tehnice excepționale, de îndemânare și rafinament estetic, demonstrând că numai păstrând tradiția putem inova și crea.

La final de *Olimpiadă*, drumul micilor meșteri continuă: fie prin prezența la marile târguri de profil naționale și internaționale, fie devin ei înșiși profesori/instrucitori pentru viitori olimpici, fie urmează cursurile unor facultăți de profil devenind specialiști în domeniul etnologiei, antropologiei sau restaurării¹⁵.

Prin organizarea *Olimpiadei „Meșteșuguri artistice tradiționale”* încercăm să atragem atenția asupra nevoii urgente de existență la nivel național a unui program de revitalizare a meșteșugurilor artistice tradiționale și de sprijin al meșterilor/profesorilor, care cu pasiune se mai apleacă asupra perpetuării acestora în condițiile în care în satele noastre mai există persoane cu suflet mare dispuse să ne ofere disponibilitatea și cunoașterea lor.

Actualitatea diversității culturale și necesitatea tot mai acută de percepere, înțelegere și acceptare a *celuilalt* ne-au făcut să ne îndreptăm atenția spre extinderea proiectului peste granițele țării, în scopul *stimulării* tinerilor de a *relaționa*, *cunoaște* și *respecta* culturile altor popoare.

De-a lungul anilor, *micii olimpici meșteșugari* au fost mesagerii tezaurului artistic popular românesc la diverse târguri, expoziții și simpozioane organizate pe plan național și internațional: Franța (Ouroux en Morvan), 1995; Germania (Hessenpark), 1995; Germania (Dresden), 1996; Germania (Hanovra), 2000; Letonia (Riga), 2005; Brașila, 2006; Sibiu, 1995, 2002, 2009.

În cadrul celei de a XII-a ediții a Olimpiadei și în contextul Sibiu Capitală Culturală Europeană, în anul 2007 am reușit să aducem la Sibiu grupul de dansuri tradiționale Zelta Sietinș (*Cele Șapte Surori*), din Letonia. Amintim cu succes și de prezența inedită a voluntarei Watanabe Ikuyo din Hokkaido, Japonia, care timp de doi ani de zile a studiat cultura românească la Sibiu, pe lângă Inspectoratul Școlar Județean. Un mare pas în noua direcție a fost realizat în cadrul ediției din 2012 prin participarea unui grup de elevi de la Colegiul Național APRILOV Gabrovo, Bulgaria, coordonați de un muzeograf din cadrul Complexului de Arhitectură și Etnografie ETAR. Aceștia au participat la workshop-urile existente în cadrul concursului de la Sibiu - prelucrarea artistică a lemnului, olărit și brodat, confecționat păpuși, confecționat podoabe - și au deprins tainele respectivelor meșteșuguri de la *profesorii* și elevii români. Întorși acasă,

¹⁵ Menționăm pe: Rodica Ispas, Avrig, jud. Sibiu, profesor instructor; Mihaela Gâță, Săliște, jud. Sibiu, profesor instructor; Ionuț Smarandache, Craiova, jud. Dolj, profesor instructor; Cristina Dăneasa, Deva, jud. Hunedoara, restaurator și profesor instructor; Andrei Buda, Deva, jud. Hunedoara, student restaurare și profesor instructor; Andreea Strbu, Odorheiu Secuiesc, jud. Harghita, restaurator etc.

Fig. 8. Workshop tăierea hârtiei. Institutul Confucius Sibiu, OMAT 2017

aceștia devin, de atunci și până astăzi, mesagerii culturii noastre în Bulgaria prin voluntariatul desfășurat în cadrul Muzeului ETAR. Edițiile ulterioare au înregistrat participarea pe lângă grupul din Bulgaria, a reprezentanților din Republica Moldova (2016, 2017); Republica Populară Chineză: membri ai Centrului Educațional „Wo Xing” din Beijing (2014, 2015), Institutul Confucius Sibiu (2016, 2017); Federația Rusă, specialiști din cadrul Muzeului de Etnografie din Saint Petersburg (2014, 2015); artiști și promotori culturali din Mexic (2017).

În anul 2017, proiectul Olimpiadei a primit și recunoașterea internațională prin primirea distincției speciale a juriului EUROPA NOSTRA la categoria Educație, formare profesională și acțiuni de conștientizare din cadrul European Union Prize for Cultural Heritage / Europa Nostra Awards 2017.

Pe plan național, în anul 2004, pentru rezultatele remarcabile obținute în anul 2003, în derularea Programului *Tezaurul uman vii*¹⁶, Ministerul Culturii și Cultelor și Comisia Națională a României pentru UNESCO au acordat Complexului Național Muzeal ASTRA un *Premiu special* al Ministerului Culturii și Cultelor și unul din Premiile Naționale. În anul 2005, Muzeul ASTRA recidivează, obținând, din nou, Premiul special al Ministerului Culturii și Cultelor, împreună cu Comisia Națională a României pentru UNESCO, pentru programul *Olimpiada Națională „Meșteșuguri artistice tradiționale”*, derulată în anul 2004.

Muzeul ASTRA prin organizarea Olimpiadei *„Meșteșuguri artistice tradiționale”*, educațional, a reușit să devină un puternic aliat al școlii în dezvoltarea sensibilității estetice la copii, a dezvoltării aptitudinilor de creație, a cunoașterii identității etno-culturale.

¹⁶Program din care făcea parte și Olimpiada „Meșteșuguri artistice tradiționale”